

ΤΙΜΗ 5€

ΤΕΥΧΟΣ 108 • ΑΠΡΙΛΙΟΣ-ΜΑΪΟΣ 2020

the books' journal

ΤΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΤΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ • ΓΡΑΜΜΑΤΑ • ΤΕΧΝΕΣ • ΙΔΕΕΣ • ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Στον αστερισμό του covid-19

ΓΙΩΡΓΟΣ ΖΩΤΑΛΗΣ
ΝΙΚΗΤΑΣ ΣΙΝΙΟΣΟΓΛΟΥ
ΡΩΜΑΝΟΣ ΓΕΡΟΔΗΜΟΣ
ΚΑΤΕΡΙΝΑ ΣΧΙΝΑ
ΔΡΑΚΟΥΛΗΣ ΓΙΑΝΝΟΥΚΑΚΟΣ
ΝΙΚΟΛΑΣ ΣΕΒΑΣΤΑΚΗΣ
ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΜΑΝΤΖΟΥΦΑΣ
ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ ΠΑΥΛΟΠΟΥΛΟΣ
ΛΑΚΗΣ ΔΟΛΓΕΡΑΣ
ΚΩΣΤΑΣ Θ. ΚΑΛΦΟΠΟΥΛΟΣ
ΣΑΚΗΣ ΚΟΥΡΟΥΖΙΔΗΣ
ΓΙΩΡΓΟΣ ΔΙΚΑΙΟΣ
Π.Κ. ΙΩΑΚΕΙΜΙΔΗΣ
ΜΑΡΙΛΙΑ ΠΑΠΑΘΑΝΑΣΙΟΥ
ΚΙΜΩΝ ΧΑΤΖΗΜΠΙΡΟΣ

Λεωνίδα Χατζηπροδρομίδης
ΠΕΤΡΟΣ ΠΑΠΑΣΑΡΑΝΤΟΠΟΥΛΟΣ

Μεταναστευτική Θρυαλλίδα
ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΤΣΑΚΩΝΑΣ

Βρίζοντας τον Ουελμπέκ
ΧΡΗΣΤΟΣ ΓΡΟΣΔΑΝΗΣ

Ποίηση του Robert Frost





ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

8 ΔΙΑΛΟΓΟΣ

Γλώσσα, αλήθεια και λογική – ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΧΑΝΤΖΟΣ

Πανεπιστήμια: ο εσωτερικός ιός – ΤΙΝΑ ΚΡΟΝΤΗΡΗ

10 ΜΙΧΑΗΛΗΣ ΜΑΚΡΟΠΟΥΛΟΣ – Η Γη με τα δύο φεγγάρια (διήγημα)

Εικονογράφηση: ΠΙΕΝΝΥ ΝΟΥΤΣΟΠΟΥΛΟΥ

14 ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΙΣ

ΚΑΡΟΛΙΝΑ ΜΕΡΜΗΓΚΑ – Τι θέλουμε να κάνει η Ιστορία για μας;

ΠΙΕΤΡΟΣ ΠΑΠΑΣΑΡΑΝΤΟΠΟΥΛΟΣ – Ένας διανοούμενος κόντρα στο πνεύμα των καιρών

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΤΣΑΚΩΝΑΣ – Η μεταναστευτική θρυαλλίδα

ΠΑΝΔΗΜΙΑ COVID-19

25 ΓΙΩΡΓΟΣ ΖΩΤΑΛΗΣ – Το φτερούγισμα της νυχτερίδας

28 ΝΙΚΗΤΑΣ ΣΙΝΙΟΣΟΓΛΟΥ – Καλή λευτεριά

30 ΡΩΜΑΝΟΣ ΓΕΡΟΔΗΜΟΣ – Κορωνοϊός, δημοκρατία και η Νέα Παγκόσμια Αταξία

32 ΚΑΤΕΡΙΝΑ ΣΧΙΝΑ – Η ασθένεια στη λογοτεχνία

35 ΔΡΑΚΟΥΛΗΣ ΠΙΑΝΝΟΥΚΑΚΟΣ – Η πανδημία κι εμείς

38 ΝΙΚΟΛΑΣ ΣΕΒΑΣΤΑΚΗΣ – Ο Αλμπέρ Καμύ, μια επιστολή και η δική μας αγωνία

40 Π. ΜΑΝΤΖΟΥΦΑΣ & ΑΝ. ΠΑΥΛΟΠΟΥΛΟΣ – Κορωνοϊός και ελευθερία της κίνησης

47 ΛΑΚΗΣ ΔΟΛΓΕΡΑΣ – Μένουμε σπίτι, μετά...

48 ΚΩΣΤΑΣ Θ. ΚΑΛΦΟΠΟΥΛΟΣ – Την εποχή των ιών

50 ΣΑΚΗΣ ΚΟΥΡΟΥΖΙΔΗΣ – Η ιστορία των επιδημιών

56 ΓΙΩΡΓΟΣ ΔΙΚΑΙΟΣ – Διεθνής συνεργασία και «αόρατοι εχθροί»

58 Π.Κ. ΙΩΑΚΕΙΜΙΔΗΣ – Ελληνοτουρκικά: η ευκαιρία της πανδημίας

60 ΜΑΡΙΛΙΑ ΠΑΠΑΘΑΝΑΣΙΟΥ – Η Αναγέννηση του Μπομπ Ντύλαν

62 ΜΑΡΙΛΙΑ ΠΑΠΑΘΑΝΑΣΙΟΥ – Οι Rolling Stones στην καραντίνα

66 ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΧΡΙΣΤΟΠΟΥΛΟΣ – Αποκαλύπτοντας επώδυνα μουσικά για τη Θράκη

68 ΧΡΗΣΤΟΣ ΓΡΟΣΔΑΝΗΣ – Βρίζοντας τον Μισέλ Ουελμπέκ

72 ΠΙΕΤΡΟΣ ΘΕΜΕΛΗΣ – Οι αρχαίοι που έζησαν πολύ

77 ΒΙΚΥ ΚΑΪΣΙΔΟΥ – Ζητούνται ορφανά από την Ελλάδα

80 Robert Frost: «Αν η ποίηση δεν κατανοεί τα πάντα, δεν αξίζει τίποτε»

Επιλογή – επιμέλεια: ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΙΩΑΝΝΙΔΗΣ, Μεταφράζουν: ΟΡΦΕΑΣ ΑΠΕΡΓΗΣ,

ΜΑΙΡΗ ΓΙΟΣΗ, ΜΥΡΣΙΝΗ ΓΚΑΝΑ, ΑΝΤΩΝΙΑ ΓΟΥΝΑΡΟΠΟΥΛΟΥ, ΠΙΑΝΝΗΣ ΔΟΥΚΑΣ,

ΛΕΝΙΑ ΖΑΦΕΙΡΟΠΟΥΛΟΥ, ΛΕΥΤΕΡΗΣ ΖΑΧΑΡΙΟΥΔΑΚΗΣ, ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΙΩΑΝΝΙΔΗΣ,

ΛΕΝΑ ΚΑΛΛΕΡΓΗ, ΔΗΜΗΤΡΑ ΚΩΤΟΥΛΑ, ΣΤΕΡΓΙΟΣ ΜΗΤΑΣ, ΑΡΤΕΜΙΣ ΜΙΧΑΗΛΙΔΟΥ,

ΧΡΙΣΤΙΑΝΑ ΜΥΤΑΛΛΗ, ΟΛΓΑ ΠΑΠΑΚΩΣΤΑ, ΚΩΣΤΑΣ ΠΛΗΣΙΩΤΗΣ

87 ΜΙΧΑΗΛΗΣ ΧΡΥΣΑΝΘΟΠΟΥΛΟΣ – Ο «Γερμανός» Γεώργιος Βιζυηνός

90 ΕΜΜΑΝΟΥΕΛΑ ΚΑΝΤΖΙΑ – Ο καλότυχος Πόε

92 ΕΛΙΖΑ ΝΙΚΟΛΟΠΟΥΛΟΥ – Από το αρκουδάκι στο gaming

Στήλες

23 ΜΙΚΡΟΪΣΤΟΡΙΕΣ, ΜΙΣΕΛ ΦΑΪΣ (Ανθολόγιο νέων πεζογράφων)

ΜΑΡΙΝΕΛΑ ΑΒΡΑΑΜ-ΡΕΠΑ – Μη!

24 ΣΥΜΠΤΩΣΕΙΣ

ΓΙΩΡΓΟΣ ΖΕΒΕΛΑΚΗΣ – Ραζακί: η χαμένη τιμή ενός σταφυλιού

64 EX SCIENTIA #19, ΚΙΜΩΝ ΧΑΤΖΗΜΠΙΡΟΣ – Κινδύνων φόβος

95 ΠΗΡΑ ΤΟ ΓΡΑΜΜΑ ΣΟΥ

ΛΑΚΗΣ ΔΟΛΓΕΡΑΣ – Εγκλεισμοί π.κ. (προ κορωνοϊού)...

96 BREVIS IN LONGO, ΒΑΓΓΕΛΗΣ ΧΑΤΖΗΒΑΣΙΛΕΙΟΥ – Η εμπειρία του μεταίχμιου

97 ΦΩΤΟ-ΓΡΑΦΙΑ, ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΠΙΤΤΑΣ – Η επαφή των σωμάτων

98 ΑΓΓΕΛΙΕΣ

Διεθνής συνεργασία και «αόρατοι εχθροί»

Από τον ΓΙΩΡΓΟ ΔΙΚΑΙΟ

Δεν είναι αμφισβητήσιμο, τουλάχιστον στην Ευρώπη, το γεγονός ότι όσο καλύτερη είναι η υγεία του πλανήτη μας τόσο θα βελτιώνεται και η δική μας. Και αυτό απαιτεί την ιδιαίτερη ενδυνάμωση της διεθνούς συνεργασίας και όχι την υπονόμευσή της.

“The main lesson we have to learn is this: Covid-19 is a dress rehearsal for climate change...”

Alan Rusbridger
Δημοσιογράφος, Principal
του Κολεγίου Lady Margaret Hall,
Πανεπιστήμιο της Οξφόρδης

Με τη συνεχιζόμενη κατάσταση που έχει προκαλέσει η επιδημία του νέου κορωνοϊού, δεν είναι υπερβολή να πούμε ότι η πολιτική και οι συνεργασίες στον τομέα της υγείας θα είναι το μεγάλο ζήτημα της επόμενης περιόδου, τόσο σε εθνικό όσο και σε διεθνές επίπεδο.

Όπως ήδη παρατηρούμε, τα κράτη έχουν προσπαθήσει κατ' αρχάς από μόνα τους να αντιμετωπίσουν (ή μη) τις επιπτώσεις του κορωνοϊού. Η εξωτερική βοήθεια προς το παρόν είναι ελάχιστη και στοχεύει στην ανακούφιση ορισμένων άμεσων αναγκών, κατά κύριο λόγο σε ιατρικό εξοπλισμό. Συντονισμένες προσπάθειες διαχείρισης του προβλήματος δεν υπάρχουν, εκτός από ορισμένες σπασμοδικές κινήσεις που κι αυτές στοχεύουν σε πρόσκαιρες λύσεις.

Το ενδιαφέρον είναι ότι όλοι θα ασχολούνται με το εν λόγω ζήτημα, καθώς επηρεάζονται άμεσα. Το βάρος, φυσικά, πέφτει στους ιατρικούς, παραϊατρικούς, φαρμακευτικούς και φαρμακοβιομηχανικούς τομείς. Οι άνθρωποι που εργάζονται σε αυτά τα επαγγέλματα καλούνται να φέρουν το μεγαλύτερο βάρος της διαχείρισης των συνεπειών της συγκεκριμένης κρίσης όσο και της εξεύρεσης της κύριας λύσης για την αντιμετώπισή της. Τα μέτρα της κοινωνικής απομάκρυνσης, όπως εσφαλμένα έχουν ονομαστεί, δεν

είναι δυνατόν ούτε να κρατήσουν για πάντα και ούτε αποτελούν μέτρο ίασης του ιού. Αποτελούν προληπτικό μέτρο που, ενώ για ορισμένες χώρες έχει αποδειχθεί αποτελεσματικό (όπως η Ελλάδα), για κράτη που δεν το εφαρμόσαν εξ αρχής ενώ είχαν τη δυνατότητα, όπως το Ηνωμένο Βασίλειο και οι Ηνωμένες Πολιτείες, οι αριθμοί των κρουσμάτων και των θανάτων είναι κάτι περισσότερο από αποκαρδιωτικοί.

ΤΑ ΚΡΑΤΗ ΣΤΙΣ ΚΡΙΣΕΙΣ

Η παγκόσμια κοινότητα, ωστόσο, δεν είναι η πρώτη φορά που καλείται ή προσπαθεί να αντιμετωπίσει μια παγκόσμια κρίση, η οποία προκαλείται θεωρητικά από έναν «αόρατο εχθρό». Τις τελευταίες δύο δεκαετίες η διεθνής κοινότητα προσπαθεί να αντιμετωπίσει το φαινόμενο της κλιματικής αλλαγής, που από πολλούς ερευνητές και επιστήμονες έχει χαρακτηριστεί ως απειλή, η μεγαλύτερη πρόκληση του 21ου αιώνα και «ασθένεια της Γης». Τι συμπεράσματα όμως μπορούμε να εξαγάγουμε από την αντιμετώπιση της κλιματικής κρίσης από τα κράτη; Πώς τα κράτη αντιμετωπίζουν την «πανδημία» της κλιματικής αλλαγής σε σχέση με την «υγεία» της Γης; Και πώς αυτό σχετίζεται με την αντιμετώπιση του κορωνοϊού;

Τα κράτη, λοιπόν, είναι ιδιαίτερα διστακτικά στην καταπολέμηση της κλιματικής αλλαγής. Κατά κύριο λόγο, ακούγονται «μεγάλα λόγια» αλλά, όταν έρχεται η ώρα των τελικών αποφάσεων, αυτές λαμβάνονται πάντοτε στον ελάχιστο κοινό παρονομαστή και η εφαρμογή των συμφωνηθέντων μέτρων είναι οριακή αν όχι μηδαμινή. Ένας από τους βασικούς λόγους που συμβαίνει αυτό είναι η άρνηση κυβερνήσεων και επι-

χειρήσεων να προχωρήσουν σε ριζικές αλλαγές στα οικονομικά και αναπτυξιακά τους προγράμματα. Είναι δεδομένο, βεβαίως, βάσει της συντριπτικής πλειονότητας των διεθνών εκθέσεων, ότι πρέπει να αλλάξουμε, εκκινώντας από μικρές συνήθειες της καθημερινότητάς μας, φτάνοντας στο να γίνουν μεγάλες τομές στα υπάρχοντα μοντέλα. Για τους περισσότερους, ωστόσο, οι αντοχές της Γης μοιάζουν να είναι ανεξάντλητες και το living-as-usual και το making-our-lives-better με όποιο κόστος μοιάζουν να είναι τα κινητήρια δόγματα της εποχής μας.

Αυτό, μάλιστα, αντικατοπτρίζεται και στις διεθνείς συμβάσεις για το κλίμα που, παρά τον δεσμευτικό τους χαρακτήρα, επαφίνται στην καλή θέληση και στην πολιτική βούληση των κρατών για την εφαρμογή των αμφιβόλου ποιότητας και αποτελεσματικότητας μέτρων. Ακόμη περισσότερο, και αξίζει να σημειωθεί, αντικατοπτρίζεται και στη διάθεση του αμερικανού Προέδρου, ο οποίος απερίφραστα διατυπώνει τόσο τις ενστάσεις του για την κλιματική αλλαγή όσο και για τα μέτρα που υποτίθεται ότι πρέπει να ληφθούν – οδηγώντας τις ΗΠΑ τόσο εκτός της καίριας σημασίας Συμφωνίας των Παρισίων για το κλίμα, όσο και προς μια καθόλου φιλική προς το κλίμα βιομηχανική οικονομία. Βλέπουμε, επομένως, μια κρατοκεντρική διάθεση για την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής να επικρατεί, η οποία μόνο τα επιθυμητά αποτελέσματα δεν έχει.

Τι κοινά μοτίβα εντοπίζονται στις δύο αυτές κρίσεις;

Ορισμένες πρώτες αναλύσεις επικεντρώνονται στην επιστροφή του κράτους και στην ικανότητα μόνο του ίδιου του κράτους να προστατέψει τον πληθυσμό του

από την κρίση του κορωνοϊού. Κάποιοι θιασώτες μάλιστα της κρατικής κυριαρχίας πανηγύρισαν για την εξέλιξη αυτή. Αυτό, βέβαια, είναι απολύτως παραπλανητικό και αναληθές, καθώς κανένα κράτος από μόνο του δεν μπορεί να αντιμετωπίσει μια τέτοιου είδους και έκτασης κρίση, η οποία θα επηρεάσει όλους τους τομείς της καθημερινής ζωής και λειτουργίας. Η διεθνής συνεργασία φαίνεται λοιπόν να είναι πιο επιβεβλημένη από ποτέ και η ανάγκη να βρεθεί άμεση λύση για θεραπεία είναι μεγαλύτερη από ποτέ στη σύγχρονη ιστορία. Και είναι ήδη εμφανές ότι χωρίς η ιατρική κοινότητα παγκοσμίως να συνομιλεί μεταξύ της δεν θα επιτευχθεί τίποτα. Η ροή των πληροφοριών είναι αναγκαία συνθήκη για την περίσταση και αυτή είναι δυνατή λόγω της διασύνδεσης που υπάρχει σήμερα και την οποία πρέπει να διαφυλάξουν πάση θυσία τα κράτη.

Παράλληλα, το οικονομικό πλήγμα που θα δεχθούν όλες οι χώρες θα είναι τεράστιο. Από τις μικρότερες έως τις μεγαλύτερες οικονομίες του κόσμου, από τις μικρότερες έως τις μεγαλύτερες επιχειρήσεις, από τις σημαντικότερες μέχρι τις πιο ασήμαντες (για το διεθνές σύστημα) εμπορικές και (δια)προσωπικές σχέσεις. Οι μειώσεις των πτήσεων παγκοσμίως ή οι εκατομμύρια απολύσεις των τελευταίων ημερών στις ΗΠΑ είναι από τα πιο τρανταχτά παραδείγματα των επιπτώσεων της κρίσης. Η στήριξη όλων των οικονομιών του κόσμου θα χρειαστεί γενναίες αποφάσεις και άτομα έτοιμα να τις πάρουν. Ακόμη κι εδώ, παρατηρούμε ηγέτες να διστάζουν και να φοβούνται να προχωρήσουν σε ρηξικέλευθες κινήσεις –ή είδαμε ακόμη και ορισμένους να αρνούνται τον κίνδυνο που υπάρχει–, μήπως και χάσουν τη λαϊκή

υποστήριξη ή μήπως δεν υποστηρίζουν τα συμφέροντα που μέχρι σήμερα (τους) στήριζαν. Και σε αυτή την περίπτωση, η διεθνής συνεργασία μπορεί να προσφέρει μερικές ανακουφιστικές λύσεις. Οι διεθνείς οργανισμοί ήδη ετοιμάζονται για την επόμενη μέρα και τα μέτρα στήριξης και τις χρηματοδοτικές ανάγκες που θα χρειαστούν όλοι.

Δεν πρέπει, όμως, να ξεχνάμε πως οι διεθνείς οργανισμοί είναι δημιουργήματα κρατών, διοικούνται (εμμέσως συνήθως) από τα κράτη και χρηματοδοτούνται από τα κράτη. Το μέγεθος της βοήθειας που μπορούν να προσφέρουν, δηλαδή, εξαρτάται από το ύψος της χρηματοδότησης που θα τους δώσουν τα κράτη-μέλη τους και από τις αποφάσεις που τα ίδια κράτη θα λάβουν. Το τελευταίο διάστημα, αυτό συμβαίνει πολύ έντονα στην Ευρωπαϊκή Ένωση, της οποίας οι οικονομικές δυνατότητες σταματούν στο σημείο που της επιτρέπουν τα ίδια τα κράτη-μέλη της να έχει λόγο. Ακόμη περισσότερο, αυτό ισχύει για την κοινωνική πολιτική και την πολιτική υγείας που δεν αποτελούν καν αρμοδιότητες της Ένωσης, η οποία μπορεί να διαδραματίσει μόνο συμβουλευτικό ρόλο.

Η ΑΝΑΚΑΜΨΗ ΚΑΙ Η ΕΥΡΩΠΗ

Είναι δεδομένο, ωστόσο, ότι μόλις καταλαγιάσει λίγο αυτή η περίοδος, κανένα κράτος από μόνο του δεν θα μπορεί να επανέλθει στην κανονικότητα χωρίς «εξωτερική» βοήθεια – όποια κι αν είναι αυτή. Η Ευρωπαϊκή Ένωση, όσο κι αν σε κάποιους δεν αρέσει, αποτελεί ένα προπύργιο σιγουριάς (δείτε π.χ. τι συμβαίνει με την κοινωνική ασφάλιση στις ΗΠΑ) και καλό θα ήταν να είναι αυτή που θα παίξει τον σημαντικότερο ρόλο στην ανάκαμψη της καθημερινότητάς μας, με τα όποια προβλήματα και τις όποιες αστοχίες. Συνεπώς, είναι πρόδηλη η ανάγκη για περισσότερη συνεργασία, περισσότερη εμπάθυνση της συνεργασίας αυτής και περισσότερη αλληλοκατανόηση των κοινών μας προβλημάτων, με πρωταρχικό μέλημα να δοθεί περισσότερη έμφαση στους τομείς της υγείας και τα υπόλοιπα θα ξανάρθουν.

Συνεπώς (και αντιστρόφως), τι μαθήματα μπορούμε να εξάγουμε



Joep Bertrams / The Netherlands

Μια γελοιογραφία που δείχνει Ευρωπαίο να θαυμάζει μάσκα προστασίας, το απόλυτο φετίχ της υγειονομικής κρίσης. Πλέον, η Ευρώπη έχει συνειδητοποιήσει τις σφοδρές επιπτώσεις της πανδημίας, πλέον όχι μόνο στις υγειονομικές πτυχές της. Αναμένονται, πάντως, οι γενναίες πρωτοβουλίες στη στήριξη της οικονομίας.

από την αντιμετώπιση της κρίσης του νέου κορωνοϊού από τα κράτη, που θα ωφελήσουν την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής; Και τι συμπεράσματα εξάγουμε από την αντιμετώπιση και των δύο αυτών κρίσεων;

Παρ' όλο που η κλιματική αλλαγή δεν απειλεί τόσο εμφανώς και άμεσα την υγεία μας, είναι ιδιαίτερα πιθανό –αν όχι βέβαιο– ότι θα την απειλήσει κάποια στιγμή, όπως και την ποιότητα της καθημερινότητάς μας. Η διστακτικότητα με την οποία αντιμετωπίζονται και οι δύο κρίσεις αποτελεί σημαντική τροχοπέδη στην καταπολέμησή τους. Ο αρχικός δισταγμός, βέβαια, στην περίπτωση του κορωνοϊού κάμπτεται ευκολότερα και ταχύτερα, καθώς δεν αφήνει

κανένα χρονικό περιθώριο για κωλυσιεργίες, οι οποίες θα έχουν αρνητικά αποτελέσματα για όποιους τις προτάσσουν ενάντια στην υγεία των πολιτών.

Η κρίση του κορωνοϊού εν τούτοις έχει και ένα θετικό: επανακτάται η εμπιστοσύνη του κόσμου στους ειδικούς και στους επιστήμονες. Αυτό μπορεί να αποτελέσει αφορμή για περισσότερη συμμόρφωση με τις συμβουλές τους και στο θέμα της κλιματικής αλλαγής, που εξ αρχής αποτέλεσε το μήλο διεθνούς πολιτικής έριδας, με αποτέλεσμα να μη δίνεται η απαιτούμενη σημασία στην επιστημονική γνώση αλλά να προτάσσονται πολιτικές οικονομικής ανάπτυξης και ευημερίας. Δεν είναι αμφισβητήσιμο

πάντως, τουλάχιστον στην Ευρώπη, το γεγονός ότι όσο καλύτερη είναι η υγεία του πλανήτη μας τόσο θα βελτιώνεται και η δική μας. Και αυτό απαιτεί την ιδιαίτερη ενδυνάμωση της διεθνούς συνεργασίας και όχι την υπονόμηση της, καθώς και η κλιματική αλλαγή αλλά και ο τρόπος που ζούμε είναι ζητήματα που δεν οριοθετούνται εντός των συνόρων του κάθε κράτους. Εάν δεν αλλάξουν ορισμένες καταστάσεις, η επόμενη μεγάλη κρίση θα είναι και πάλι προ των πυλών. Και είναι ευκαιρία τώρα, η ανάκαμψη που θα επιχειρηθεί όταν η πανδημία του κορωνοϊού έχει πια περάσει να αποτελέσει την αρχή για (αν) οικοδόμηση της ζωής μας σε νέες βάσεις. ■